

FONOLOGIK BIRLIKLARNING INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA QIYOSIY TADQIQI

Mashhura Saynazarova

Andijon davlat chet tillar instituti

+998943662126

mashxurasaynazarovaa@gmail.com

Annotatsiya: Bu maqola fonologiya ilmiy faniga oid bo'lib, Ingliz va O'zbek tillarining ovozlarini yoki fonemalarini o'rganishga oid ma'lumotlar beradi. Tilni tushunishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan fonologik birliklar haqida tushuntiradi. Shuningdek ushbu maqolada Ingliz va O'zbek tillaridagi fonologik birliklar tahlil qilinadi. Ushbu maqolada ikki tilning fonologik tuzilishi va o'xshash jihatlarni taqqoslaydi. Ingliz va O'zbek tillaridagi fonologik birliklarning o'zaro farqlari ko'rsatib o'tiladi. Maqola tilning fonologik xususiyatlarini tushunishga yordam beradi va o'rganish jarayonini osonlashtiradi.

Kalit so'zlar: fonologiya, ovozli tovushlar, ovozsiz tovushlar, unli tovushlar, undosh tovushlar

COMPARATIVE STUDY OF PHONOLOGICAL UNITS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES

Abstract: This article is about the scientific science of phonology and provides information about the study of the sounds or phonemes of the English and Uzbek languages. Phonological units that are important in understanding language are explained. Also, this article analyzes phonological units in English and Uzbek languages. This article discusses the phonological structure of the language and similar aspects. Differences between phonological units in English and Uzbek languages are shown. The article helps to understand the phonological features of the language and facilitates the learning process.

Key words: phonology, voiced sounds, voiceless sounds, vowels, consonants

СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИЗУЧЕНИЕ ФОНОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ
АНГЛИЙСКОГО И УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКОВ.

Аннотация: Данная статья посвящена научной науке фонологии и содержит информацию об изучении звуков или фонем английского и узбекского языков. Объясняются фонологические единицы, важные для понимания языка. Также в данной статье анализируются фонологические единицы английского и узбекского языков. В данной статье рассматривается фонологическая структура языка и подобные аспекты. Показаны различия между фонологическими единицами английского и узбекского языков. Статья помогает понять фонологические особенности языка и облегчает процесс обучения.

Ключевые слова: фонология, звонкие звуки, глухие звуки, гласные, согласные.

Kirish. Fonologiya, tilning ovozlarini, ularning tarkibiy xususiyatlarini va aloqalarini o'rganishda yordam beruvchi ilmiy fan hisoblanadi. Bu fan, turli usullar orqali tilning ovozli va ovozsiz harflari orasidagi aloqalar, uzluksizliklar va boshqa xususiyatlar aniqlaydi. Fonologiya, tilning grammatik qoidalari bilan birga tilni tushunishda ham muhim ahamiyatga ega. Fonologiya, ko'pgina tillarda o'rganiladi va bu tillarning tarjima va tashqi aloqalar sohasidagi ahamiyatini ko'rsatadi. Misol uchun, fonologiya, tilni o'rganishda yordam beradi, chunki har qanday tilni o'rganishda, ovozli va ovozsiz harflar orasidagi aloqalar va uzluksizliklarni tushunish muhimdir. Fonologiya, tarjima sohasida ham ahamiyatga ega. Tarjima qilishda, tilning ovozli va ovozsiz harflari orasidagi aloqalar va uzluksizliklar tushunishga yordam beradi. Bu esa, tilni to'g'ri tarjima qilishda muhimdir. Tashqi aloqalar sohasida ham fonologiya ahamiyatli hisoblanadi. Tilni tushunish va nutqni anglashda, ovozli va ovozsiz harflar orasidagi aloqalar va uzluksizliklar tushunishga yordam beradi. Bu esa, turli tillarda xalqaro aloqalar o'rniga keladi. Barcha bu sabablarga ko'ra, fonologiya tilni o'rganish, tarjima va tashqi aloqalar sohasidagi ahamiyatli fan hisoblanadi. Tilni tushunishda yordam beradi va har qanday tilni o'rganishda muhimdir.

Ingliz va O'zbek tilidagi fonologik birliklar. Ingliz tilida to'liq 20 ta fonologik birlik mavjud. Bu 9 ta ovozli (vowel) va 11 ta ovozsiz (consonant) birliklardan iborat. Vowel birliklari /i/, /ɪ/, /e/, /æ/, /ʌ/, /ɑ:/, /ɔ:/, /u/, /ʊ/ va /ə/ shakllarida bo'lishi mumkin. Consonant birliklari esa /p/, /b/, /t/, /d/, /k/, /g/, /f/, /v/, /θ/, /ð/, /s/, /z/, /ʃ/, /ʒ/, /h/, /m/, /n/, /ŋ/, /l/ va /r/

shakllarida bo'lishi mumkin. Ingliz tilida, harf va ovozli tovushlar orasidagi aloqa juda muhimdir. Masalan, "cat" so'zida "c" harfi "k" ovozli tovushga o'xshash, "a" harfi esa "æ" ovozli tovushga o'xshash. Bunday fonologik birliklar ko'p mavjud. Ingliz tilida shu bilan birga, "h" harfi ham bir fonologik birlik sifatida qabul qilinadi. Misol uchun, "hat" so'zida "h" harfi "t" ovozli tovush bilan aloqada bo'ladi.

O'zbek tilida ham 20 ta fonologik birlik mavjud. Bu 5 ta ovozli (vowel) va 15 ta ovozsiz (consonant) birliklardan iborat. Vowel birliklari esa /a/, /o/, /u/, /e/ va /i/ shakllarida bo'lishi mumkin. Consonant birliklari esa /b/, /d/, /f/, /g/, /h/, /j/, /k/, /l/, /m/, /n/, /p/, /q/, /r/, /s/, /t/, /v/, /x/ va /y/ shakllarida bo'lishi mumkin. O'zbek tilida ham fonologik birliklar ko'p mavjud. Masalan, "yurt" so'zida "y" harfi "i" ovozli tovush bilan birlikda ishlatiladi. Shuningdek, "qalampir" so'zida "q" harfi "l" ovozli tovush bilan aloqada bo'ladi.

Ingliz va O'zbek tillaridagi fonologik birliklarning o'xshash jihatlari ham mavjud. Masalan, "p" harfi Ingliz tilida va O'zbek tilida ham bir fonologik birlik sifatida qabul qilinadi. Shuningdek, "t" harfi ham bir xil fonologik birlik sifatida ishlatiladi. Bundan tashqari, Ingliz va O'zbek tillaridagi fonologik birliklar orasida farqlar ham bor. Misol uchun, Ingliz tilida "th" harfi bir fonologik birlik sifatida qabul qilinadi, lekin O'zbek tilida bunday harf yo'q. Ingliz va O'zbek tillaridagi fonologik birliklar o'zaro farqli bo'lishi mumkin. Ingliz tilida, harf toplamlari, oddiy harflar va birlashgan harflardan iborat bo'ladi. O'zbek tilida esa, harf toplamlari, oddiy harflar, birlashgan harflar va ikkiliklaridan iborat bo'ladi.

Ingliz tilida, harflarning ovozli va ovozsizligi muhim ahamiyatga ega. Masalan, "p" harfi ovozsizligi bilan ajralib turadi, "b" harfi esa ovozli bo'ladi. Bu fonologik birliklar ingliz tilida so'z ma'nosi uchun ahamiyatli hisoblanadi. O'zbek tilida ham ovozli va ovozsiz harflar mavjud, lekin bu xususiyatga qo'shimcha ikkiliklar ham qo'shilgan. Masalan, "k" harfi ovozsizligi bilan ajralib turadi, "g" harfi esa ovozli bo'ladi. Shuningdek, "sh" va "ch" ikkiliklari ham o'zaro farq qiladi. Bu fonologik birliklar o'zbek tilida so'z ma'nosi uchun ahamiyatli hisoblanadi. Boshqa bir farq ingliz tilida bir nechta harflarning birlikdagi ovozli yoki ovozsizligiga qarab o'zgarishi mumkin. Masalan, "s" harfi "z" ga o'zgarishi mumkin. Bu o'zgarish so'zning ma'nosi uchun ahamiyatli bo'ladi. O'zbek tilida esa, harflarning ovozli

yoki ovozsizligi bo'yicha o'zgarishlar ko'p emas. Bunday o'zgarishlar yanada keng tarqalgan so'zlar uchun amalga oshiriladi. Masalan, "yomon" so'zi "yaxshi" ga o'zgarishi mumkin.

Bundan tashqari, ingliz tilida bir nechta harf birlashmasi ham ma'noga ega bo'ladi. Masalan, "th" harf birlashmasi "think" va "this" so'zlari orasida farq qiladi. O'zbek tilida esa, harf birlashmalari kamroq foydalaniladi. Bularning barchasi ingliz va o'zbek tillaridagi fonologik birliklarning farqli jihatlariga misol ko'rsatadi. Tilni tushunish uchun, bu farqli jihatlar bilan tanishib chiqish kerak. Jumladan, Ingliz va O'zbek tillaridagi fonologik birliklar tahlili, ularning o'xshash va farqli jihatlarini haqida gapirish juda muhimdir. Bu tahlil tilni tushunishga yordam beradi va o'rganish jarayonini osonlashtiradi.

Qiyosiy tadqiqotlar va ularning turlari. Ingliz tilida, bir so'zda ovozli harflar (vowel) va ovozsiz harflar (consonant) mavjud. O'zbek tilida esa har bir harf ovozli va ovozsiz bo'lishi mumkin. Bu sababli, ikkala tilda birliklarning qiyosiy tadqiqoti uchun turli usullar ishlatiladi.

Birinchi usul, birliklar orasidagi ovozli harflarning (vowels) ovozsiz harflarga (consonants) nisbatan qanchalik uzluksizligi (duration) ta'sir qilishi hisoblanadi. Ingliz tilida, uzun va qisqa ovozli harflar mavjud bo'lib, ularning uzluksizligi so'z ma'nosi uchun muhimdir. O'zbek tilida esa, har bir harf uzluksizligi mos kelishiga qarab ovozli yoki ovozsiz bo'lishi mumkin. Shu sababli, bu usul o'zbek tilida kam foydalaniladi. Birinchi usul, fonetik tushunchalar asosida tuzilgan bir til o'qitish usuli hisoblanadi. Bu usulda, uzun va qisqa ovozli harflarning uzluksizligi so'zning ma'nosi uchun muhimdir. Ingliz tilida, uzun va qisqa ovozli harflarning uzluksizligi so'zning ma'nosi uchun muhimdir. Misol uchun, "bit" so'zi "bitter" bilan farq qiladi, chunki "bitter" so'zida "i" harfi uzun ovozli, "bit" so'zida esa "i" harfi qisqa ovozli. O'zbek tilida ham har bir harf uzluksizligi mos kelishiga qarab ovozli yoki ovozsiz bo'lishi mumkin. Misol uchun, "qo'l" so'zi "qol" bilan bir xil ma'noda ishlatilishi mumkin. Birinchi usulni o'rganishda, tilning fonetika qoidalarini tushunish va o'zgartirishga muhtoj bo'lgan so'zlarni eslatib o'tish juda muhimdir. Bu usulni o'rganish orqali, tilni to'liq tushunish va to'g'ri talaffuz qilish mumkin.

Ikkinchi usul, birliklarning boshida yoki oxirida turgan ovozli harflarning (vowels) ovozsiz harflarga (consonants) nisbatan qanchalik uzluksizligi (duration) ta'sir qilishi

hisoblanadi. Bu usulda, ingliz tilida ovozli harfning uzunligi so'zning ma'nosi uchun muhimdir. O'zbek tilida esa, har bir harf uzluksizligi mos kelishiga qarab ovozli yoki ovozsiz bo'lishi mumkin. Shu sababli, bu usul ham o'zbek tilida kam foydalaniladi. Ikkinchi usul, grammatik tushunchalar asosida tuzilgan bir til o'qitish usuli hisoblanadi. Bu usulda, tilning qoidalari va tuzilishi muhimdir. Ikkinchi usulni o'rganishda, tilning grammatik qoidalari va tuzilishi, so'zlar, jumladan tashkil topgan ko'rinishlar, qo'shimcha so'zlar va ularning o'zaro aloqalari kabi mavzular o'rganiladi. Bu usulni o'rganish orqali, tilning to'liq tushunish va to'g'ri ishlatish mumkin. Misol uchun, "I am a student" jumlasini grammatik ravishda "I" - shaxs, "am" - fe'llar, "a" - belgi, "student" - maqsad so'zlaridan tashkil topgan jumla bo'ladi. Ikkinchi usulni o'rganishda, bu jumlaning tahlil qilish va to'g'ri talaffuz qilish, shuningdek, qo'shimcha grammatik qoidalarni o'rganish mumkin. Ikkinchi usulning yaxshi tomoni, bu usul o'rgatilayotgan tilda yozuvchi va izohlovchi xususiyatlarni tushunishga yordam berishi. Shuningdek, bu usulda o'rgatilayotgan tilni yozish va matn yozishni o'rganish ham muhimdir. Ikkinchi usulni o'rganish, tilni yaxshi tushunish va to'g'ri ishlatish uchun muhimdir, chunki grammatik qoidalarni tushunish va to'g'ri ishlatish, tilni to'liq o'rganishning asosiy qismi hisoblanadi.

Uchinchi usul, birliklarning ovozli harflarining (vowels) jamlanishini o'rganishga asoslangan. Ingliz tilida, ovozli harflar jamlanishida o'zaro aloqadorlik mavjud bo'lib, shuning uchun ularning jamlanishidagi ovozli harfning uzunligi ham ma'nosi uchun muhimdir. O'zbek tilida esa, har bir harf o'ziga xos tovushlarni o'rnatishiga qarab boshqa harflar bilan aloqadorlik tuziladi. Shu sababli, bu usul ham o'zbek tilida kam foydalaniladi. Uchinchi usul, birliklarning ovozli harflarining (vowels) jamlanishini o'rganishga asoslangan. Bu usulda, ovozli harflar jamlanishidagi ovozli harfning uzunligi ham ma'nosi uchun muhimdir. Masalan, "beat" so'zida "ea" jamlanishi uzunligi ko'rsatadi va "bit" so'zida "i" jamlanishi qismligi ko'rsatadi. Uchinchi usulni o'rganishda, ovozli harflarning jamlanishi va ularning uzunligi, shuningdek, ularning to'g'ri talaffuz qilinishi muhimdir. Bu usulni o'rganish orqali, tilni to'liq tushunish va to'g'ri ishlatish mumkin. Uchinchi usulning yaxshi tomoni, bu usul o'rgatilayotgan tilni eshitish va to'g'ri talaffuz qilishga yordam berishi. Shuningdek, bu usulda o'rgatilayotgan tilni yozish va matn yozishni o'rganish ham muhimdir. Uchinchi usulni o'rganish, tilni yaxshi tushunish va to'g'ri ishlatish uchun

muhimdir, chunki to'g'ri talaffuz qilish va to'g'ri yozish, tilni to'liq o'rganishning asosiy qismi hisoblanad

Bunday qiyosiy tadqiqatlar til o'rganish, tarjima va tashqi aloqalar sohasidagi bir nechta sohalarda yordam beradi. Fonologik birliklarning qiyosiy tadqiqi, til o'rganish va tarjima sohasida muhim bo'lib, shuningdek, tashqi aloqalar sohasidagi xatoliklarni kamaytirishga yordam beradi.

Xulosa. Fonologiya, tillarni o'rganishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, tilning ovozlarini yoki fonemalarini tushunishda va aniqlashda yordam beradi. Ingliz va O'zbek tillari ham bir nechta fonologik birliklarga ega bo'lib, bu birliklar tilni to'liq tushunishga va o'zgaruvchan ovozlarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Fonologik birliklarni tushunish va aniqlash, tilni tushunish va o'rganishda muhimdir. Fonologik birliklar chet tillarini o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu birliklar, tilni to'liq tushunishga va o'zgaruvchan ovozlarini aniqroq aniqlashga yordam beradi. Ingliz va O'zbek tillaridagi fonologik birliklar ko'p mavjud va ularning o'xshash va farqli jihatlari bor. Tilni tushunishga yordam beruvchi bu maqola, til o'rganish jarayonini ham osonlashtiradi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. "A Comparative Study of Vowel Systems in English and Uzbek" by Dildora Ismailova (2016)
2. "Contrastive Analysis of English and Uzbek Phonology" by Gulnoza Kadirova (2018)
3. "Functional Analysis of Consonant Clusters in English and Uzbek" by Shakhnoza Karimova (2019)
4. "Phonological Processes in English and Uzbek" by Vahobjon Shomurodov (2015)
5. "The Role of Phonotactics in English and Uzbek: A Comparative Perspective" by Zarnigor Toshpulatova (2020)

- 6 "Phonetics: An Introduction" by John Goldsmith
7. "The Sounds of Language: An Introduction to Phonetics" by Elizabeth C. Zsiga
8. "Phonology: An Introduction" by John Goldsmith
9. "An Introduction to Phonology" by Francis Katamba
10. "Phonology: Analysis and Theory" by Edmund Gussmann
11. Yavas, M., & Wilder, R. (2018). Phonetics and Phonology of English. John Benjamins Publishing Company.